

# El pes del kemalisme

**L**a revolució kemalista va inventar la Turquia moderna en ruptura explícita amb el passat otomà: homogeneïtat contra pluralisme ètnic, estat fort i centralitzat contra el pes dels notables i els poders locals, legitimitat nacional en lloc del califat islàmic, defensa aferrissada d'un territori reduït enfront dels somnis d'esdevenir una gran potència en el concert mundial. La guerra liderada per Mustafà Kemal contra les decisions de les potències europees a partir de l'any 1919 no respon a una nostàlgia otomana, sinó al contrari, a una voluntat de trencar amb les referències del passat i d'apostar per la carta de l'estat-nació modern: un poble, encarnat en una sola llengua, un territori, un estat, un exèrcit nacional.

La voluntat de crear una nació homogènia porta els polítics turcs a abandonar qualsevol pretensió sobre els territoris habitats per àrabs. Tot i així, les noves fronteres de Turquia inclouen una bona part de províncies orientals, habitades majoritàriament per kurds. Davant d'aquest entrebanc als projectes unitaristes de Mustafà Kemal, comença la guerra contra els "líders feudals" (en referència als líders religiosos i tribals kurds) amb conseqüències importants sobre tot el país. La Turquia kemalista esdevé progressivament un règim autoritari dotat d'un sistema de partit únic, en què el Govern decideix "en nom del poble, però sense el poble" i en què la guerra per "civilitzar" els kurds legitima el poder creixent dels militars en la vida política turca.

El pluralisme polític dels anys cinquanta va encetar una nova era política

a Turquia. Tot i així, les tensions que havien estat amagades durant els primers vint anys de règim kemalista van començar a sorgir a partir dels anys seixanta: nacionalisme kurd contra nacionalisme turc, oposició dreta-esquerra i oposició entre islam sunnita i alevisme. D'aquesta manera, Turquia entrava en un cicle de violència política marcat per dos cops d'estat i la radicalització dels diferents grups ètnics i religiosos, i la consagració de la cúpula militar com a "garant" del neokemalisme. La gènesi d'aquest "règim de seguretat" es remunta al cop d'estat militar del 12 de setembre del 1980 i marca els equilibris polítics sobre els quals Turquia viu, en part, avui dia.

L'objectiu dels militars és despolititzar la societat turca per eradicar tant els enfrontaments entre els partits polítics com el "perill comunista" a través de la promoció d'una ideologia que barreja fortes dosis de nacionalisme turc i d'islamisme. L'amenaça de l'enemic interior (kurds, alevis i islamisme "incontrolat") permet de criminalitzar els opositors al règim i de legitimar les violacions de l'estat de dret.

**L'MGK: un govern paral·lel?** Institucionalment, els militars turcs han privilegiat l'MGK (Consell Nacional de Seguretat) per assegurar el seu control sobre la vida política turca. Aquest consell va ser instaurat per l'article 118 de la Constitució del 1982, aprovada durant la darrera dictadura militar i encara vigent, malgrat algunes reformes. L'MGK, *de facto* en mans dels militars, reuneix el president, el primer ministre,

A Turquia esperen amb angoixa la decisió de la UE sobre l'adhesió. El no pot portar aquest país a un nou cicle de crisi i violència. El sí podria obrir una era d'estabilitat política desconeguda des de fa mig segle.



alguns ministres i els membres principals de l'estat major, així com el director del MIT (els serveis secrets). Aquesta institució pot "aconsellar" el Govern sobre tots els temes, des de la política exterior passant per les privatitzacions fins a la lluita contra el crim organitzat.

A més, l'MGK disposa d'una secretaria en mans dels militars que li permet de treballar directament amb les principals administracions per verificar l'aplicació de les mesures decidides en el si del Consell. El seu estatut especial li permet també de fer campanyes de "sensibilització" de l'opinió pública quan ho creu oportú i de controlar els continguts del canal de televisió estatal TRT.

Turquia es caracteritza també per la importància del pes de l'aparell judicial sobre la vida política: prohibició freqüent dels partits polítics i sancions contra líders polítics. Per entendre la lògica d'aquestes decisions cal recórrer un altre cop a la Constitució del 1982. Aquesta preveu que "cap protecció serà acordada a les idees i a les opinions contràries als interessos nacionals turcs, al principi d'indivisibilitat de l'entitat turca amb el seu estat i territori, als valors històrics i morals turcs". Però, qui defineix aquests interessos? Una altra vegada l'aparell militar es troba al centre de la política turca. Els límits de llibertat d'expressió afecten sobretot els polítics kurds (fins i tot els més moderats), partits d'esquerra radical i islamistes partidaris de posar els lligams de la religió per davant dels de la nació.

La influència del Parlament es veu limitada per una sèrie d'obstacles. D'una banda, el sistema electoral en vigor limita la representativitat, ja que els partits han d'obtenir un 10% dels sufragis per entrar a la Gran Assemblea. Aquesta mesura, destinada a evitar la fragmentació del sistema polític, ha estat un fracàs. El nombre de partits que es presenten a les eleccions no deixa d'augmentar. D'altra banda, pocs diputats són reelegits, la qual cosa porta molts d'ells a realitzar activitats il·legals durant el seu mandat o a recórrer contínuament al transfuguisme.

Tanmateix, la reforma del sistema polític turc s'ha accelerat com a resultat d'una nova conjuntura. En primer lloc, la patronal turca es mostra partidària d'una "normalització" política a Turquia des de



La influència del Parlament turc està limitada per un sistema electoral que només dona representativitat als partits polítics que com a mínim obtenen el 10% dels sufragis.

la fi dels anys vuitanta per mirar de racionalitzar el funcionament de l'estat, sobretot amb una disminució de la despesa militar. En segon lloc, les negociacions amb la UE han tingut un efecte positiu sobre la reforma d'alguns articles de la Constitució, que han acostat aquest país a les normes europees. Finalment, la victòria dels islamistes moderats en les eleccions del novembre del 2002 han portat al poder per primer cop en molts anys un govern monocolor amb majoria suficient per reformar les institucions.

### Tres estratègies en competició.

Malgrat tractar-se d'una lluita silenciosa, hi ha tres estratègies respecte a l'adhesió turca a la UE que coexisteixen. Dues tenen com a objectiu la integració europea; la tercera s'afirma com una estratègia de blocatge. Els defensors de la primera estratègia (empresaris, diplomats, liberals) aposten per la reforma radical del sistema turc i abandonen la visió centralitzadora de l'estat i el kemalisme com a ideologia oficial. L'objectiu és "modernitzar" les estructures de Turquia per convertir-la en eurocompatible a tots els nivells: econòmic, polític i cultural.

La segona estratègia es podria classificar com una estratègia de "supervivència" articulada pels grups amenaçats per la ideologia neokemalista: kurds i isla-

mistes moderats. Per als primers, la perspectiva d'una integració a la UE permetria de resoldre el problema kurd gràcies a la garantia de certs drets polítics i culturals a l'interior de Turquia renunciant a la creació d'un Kurdistan independent amb la reagrupació de les altres regions kurdes de l'Iraq, l'Iran i Síria. L'adhesió turca portaria la UE, a més, a invertir recursos econòmics en una regió marginada i castigada per la política de "terra cremada" practicada per l'exèrcit turc durant la dècada dels noranta.

Els islamistes s'havien oposat a la integració europea fins als anys noranta i havien prioritzat el projecte d'un mercat únic amb els països musulmans per passar, en una segona etapa, a transformar-se en una entitat política. Avui dia, però, els islamistes veuen Europa com "la terra de la justícia". De fet, el cop d'estat "tou" dels militars del febrer del 1997 contra el Govern de Necmettin Erbakan va fer prendre consciència als islamistes moderats de la importància de la democràcia i de l'estat de dret. En aquest sentit, l'AKP (Partit de Justícia i Desenvolupament) d'Erdogan busca a Europa la protecció jurídica que sembla que no troba en el marc legal vigent a Turquia a causa de les reticències dels neokemalistas.

Paradoxalment, els grups que pretenen defensar la democràcia, la laïcitat i l'oc-

cidentalització a Turquia són els més oposats a l'adhesió a la UE. Bona part de la cúpula militar i els partidaris d'una visió "de seguretat" de la política turca veuen amb mals ulls la pèrdua de poder de l'MGK i el traspàs de competències a Brussel·les. Al mateix temps, els militars rebutgen qualsevol pressió de la

UE sobre la política interna de Turquia, una nació "en peu de guerra" contra els enemics interiors. Així, l'MGK s'ha posicionat diverses vegades en contra del compliment dels criteris de Copenhagen, destinats a garantir el respecte de la democràcia, els drets humans, els drets de les minories i la seva protecció,

a més de l'existència d'una economia de mercat.

Al capdavant, l'adhesió a la UE podria comportar una vertadera ruptura en els equilibris polítics i institucionals encara vigents.

Jordi Tejel

# Incertesa sobre l'economia

Els números del país s'han recuperat, després de la greu crisi de l'any 2001. Tot i així, l'èxit de les reformes estructurals encetades per l'actual executiu necessita una estabilitat política que dependrà, en gran mesura, de la decisió de la UE.

**N**ovembre del 2000: durant una reunió del Consell Nacional de Seguretat (MGK), el president de la República turca, Ahmet Necdet Sezer, acusa el seu primer ministre, Bulent Ecevit, d'estar "enfangat" en la corrupció. Ecevit convoca tot seguit una conferència de premsa i critica el president de manera virulenta. Uns minuts més tard, més de 10.000 milions de dòlars fugen de Turquia. Les especulacions sobre la lliura turca, que perd més de la meitat del seu valor en alguns dies, i dels tipus d'interès a curt termini, obliguen el Govern a adoptar un nou programa de reajustament.

El "tractament de xoc" de Kemal Derwis, ministre d'Economia turc, atura la sangria de les finances turques, però a un preu molt alt: mentre que la inflació s'acosta al 80%, l'economia recula més del 9,5%, amb la qual cosa provoca la crisi més important des de la Segona Guerra Mundial. El deute exterior sembla fora de control: dels 115.600 milions al principi del 2000 passa a 126.000 milions el 2002. Si l'explosió social tan temuda no té lloc, la corrupció, l'especulació, la crisi i l'empobriment generalitzat de la població turca susciten un gran sentiment de malestar arreu del país.

Dos anys més tard, les eleccions legislatives marquen el crepuscle de la classe política turca. Les velles figures, com Ecevit i Erdogan, com també els líders

ligats a l'establishment, són esborrades del mapa polític. Només dos partits obtenen representació al Parlament: el nou AKP de Recep Tayyip Erdogan (Partit de Justícia i de Desenvolupament), amb el 34,26% dels sufragis, i el CHP (partit socialdemòcrata), de Deniz Baykal, amb un 19,4%. El sistema electoral instaurat després del cop d'estat del 1980 deixa fora de l'hemicicle el 46% dels sufragis restants. A partir d'aquest moment, l'economia turca torna a recuperar-se. Tot i així, la inestabilitat macroeconòmica i la manca de previsió, alimentades bàsicament per una forta inflació endèmica, impedeixen a aquest país d'arribar al ple rendiment tot i ser un centre important de producció i d'exportació regional.

## El gran pes del model kemalista.

A principi dels anys trenta, enmig d'un clima internacional cada cop més proteccionista, el Govern turc dirigit per Mustafà Kemal adopta una política d'industrialització que acorda una funció primordial a l'estat. El control de l'estat s'efectua mitjançant les empreses estatals amb un pes considerable en sectors com l'agricultura, els transports i les comunicacions. L'estat, controlant les importacions, regula l'activitat del sector privat turc. La política de liberalització econòmica i d'obertura a l'exterior, iniciada durant els anys vuitanta i aprofundida per la construcció de la unió duanera amb la UE, ha provocat el